

Posudek habilitační práce

Mgr. Lucie Augustinková, Ph.D., *Metody stavebněhistorického průzkumu a jejich využití při poznávání sakrální architektury na příkladech kostelů na severní Moravě a ve Slezsku vzniklých od poloviny 16. do poloviny 17. století*, Praha 2022.

Lucie Augustinková se problematice raně novověké sakrální architektury, zejména v oblasti severní Moravy a ve Slezsku, věnuje ji řadu let a patří nepochybně k velmi dobrým a zkušeným znalkyním tohoto materiálu. Na jedné straně je tato skutečnost výhodou (poskytuje v daném rámci autorce nemalou erudici), na straně druhé to v kontextu habilitační práce pokládám za jisté úskalí. Samo úzké tematické propojení habilitace s disertační prací autorky (obhájené na FA ČVUT v Praze: *Podoby sakrální architektury ve 2. pol. 16. a na poč. 17. století v Moravskoslezském kraji*, Ostrava 2013), pokládám za problematické (sama autorka konstatuje tuto věcnou závislost na své disertaci, s. 10). Z hlediska oborových zvyklostí i badatelské autonomie bych předpokládal volbu jiného či přinejmenším zásadně jinak formulovaného výzkumného problému. Svázanost s habilitací se mj. viditelně projevuje i výskytem stejných textových pasáží, zvl. v katalogu; tato duplicita není nijak zásadní, nelze tedy jistě mluvit o autoplagiátu, přesto ukazuje na jistou nezdravou vazbu mezi disertací a habilitací, k níž by nemělo, podle mého soudu, docházet.

Neznamená to však, že bych samo základní téma výzkumu neoceňoval. Naopak, analýza sakrální architektury 16. a 17. století představuje stále nevytěžené téma, a to již na úrovni samotné heuristiky a materiálového poznání, k čemuž sama autorka nepochybně již nemalou měrou sama přispěla a věřím, že i nadále bude. Hodnotím také motivaci autorky, která v práci akcentuje étos ochrany památek jako samotný princip jejich zkoumání, jakkoliv je v tom explicitně formulován spíše památkářsko-dokumentační než uměleckohistoricko-analytický rozměr habilitační práce.

Cíl práce je specifický. Má spočívat v ověření efektivnosti metod stavebně-historického přístupu: „*na základě praktického ověření definovat, které metody poskytují nejvhodnější aparát pro výzkum renesančních kostelů ve zvoleném území, a posoudit, které metody (či jejich kombinace) přinášejí nejkomplexnější výsledky*“, resp. „*pojmenovat badatelské postupy využití na konkrétních sakrálních objektech a zjistit, který vědecký postup či kombinace těchto metod přinese pro konkrétní typ historické stavby nejprínosnější výsledky pro celistvou představu o stavebním vývoji těchto budov*“ (s. 7). Nemyslím si nicméně zcela, že „*Stavebněhistorický průzkum je souborem metodických přístupů*“ (s. 18), spíše jej pokládám za kompletní souhrn technik a synergickou praktiku. V tomto se snad rozchází perspektiva autorky, která SHP chápe jako autonomní disciplínu (metodu, či samostatně definovanou komplementaritu metod; tak definuje, že „*SHP je důležitou součástí podpůrných věd o dějinách umění*“, s. 110), od uměleckohistorického pohledu, v němž není SHP cílem či referenčním rámcem, ale (důležitým) prostředkem, resp. souborem metod, v němž ty uměleckohistorické mohou zaujímat současně roli objektu i subjektu.

Práce, rozdělená na textovou a katalogovou část, nejprve ve své první části představuje materiálový výměr sakrální architektury severní Moravy a českého Slezska z let 1550–1650, tedy kaple, kostely, kdy bylo podle mého soudu třeba zdůvodnit, proč nejsou zahrnuty klášterní či zámecké kostely. Následující kapitola „*Metody výzkumu a jejich využitelnost*“ je opravdu jen lakonická, a navíc problém „*využitelnosti*“ nijak zvlášť neanalyzuje. Dominantní část třetí kapitoly je pak věnována představení metod stavebně-historického průzkumu, která ale v důsledku představuje spíše didaktickou a komentovanou památkovou metodiku. Čtvrtá kapitola je z hlediska originálního badatelského přístupu asi nejzajímavější. V přehledné tabulce autorka sumarizuje, jaké výzkumné metody a postupy byly v minulosti aplikovány při výzkumu zvolené množiny staveb (bylo by snad jen korektní uvést, že ne všechny garantovala sama autorka, což tu explicitně vyjádřeno není). Tento sumář má však slabinu v tom, že není důsledně provázán s katalogovým svazkem. Resp. je, ale jen formálně, aniž by byly dané metody konkrétně analyzovány ve vztahu k danému materiálu.

Samostatnou částí práce je zmíněný Katalog, který má však zvláštní status jako „příloha k habilitační práci“ (skutečně je na ní do značné míry nezávislý) a spíše ve svých heslech představuje žánr památkové/památkářské evidence, jako by se jednalo více o evidenční karty než o vlastní umělecko-historické texty. Projevuje se to značnou lapidárností, povšečností bez hlubší charakteristiky (typicky, když autorka jen prostě bez jakékoliv specifikace u kostela sv. Jakuba ve Frýdku-Místku pouze konstatuje: „Kostel gotické dispozice obsahuje celou řadu renesančních detailů a konstrukcí,“ s. 93). V případě opavské katedrály se zase nedozvíme, co (a proč) se míní „typicky renesančním ukončením věže“ (Katalog, s. 248). A takových případů je více, resp. jsou spíše pravidlem. Zcela ani není objasněn výběr objektů, resp. podle jakého klíče autorka postupovala. Jakkoliv je katalog opulentní a představuje nesporně výkon enormní práce při shromažďování příslušných materiálů a dokumentace, postrádá jak důsledně analytickou složku (nezřídka jde o sumarizaci starších názorů a popis), ani nedospívá k nějak syntetizujícím zjištěním. Podobu katalogu bych tak definoval jako sice dokumentačně pestrý souhrn materiálů, ale z hlediska dějin umění se zcela míjí s ambicí komplexně analyzovat dané stavby, avšak také, a to považuji za zásadní, nijak v jejich rámci neproblematizují reflektované metody SHP. Namnoze jde o stručný výpis historie, stavebních dějin a různorodě podaný stručný popis. Je to ale vlastně pochopitelné – při takovém rozsahu objektů je nevyhnutelné, že jejich zpracování musí být povrchní (ve smyslu intenzity analýzy, nikoliv extenzity dokumentace, jakkoliv i ta někdy trpí nedostatky, zvl. v kvalitě a čitelnosti).

V rámci tohoto charakteru katalogu může být příkladem *pars pro toto* heslo farního kostela Božího Těla v Jablunkově (Katalog, s. 150). Umělecko-historická charakteristika se omezuje na pouhá dvě konstatování, definující architekturu „z období prolínání pozdně renesančních a raně barokních vlivů“ s tím, že „kostel je příkladem uplatnění pokročilých renesančních forem jako výzdoba klenby lodí“. Mnohem více pozornosti je v heslu věnováno definování a popisu krovu kostela, ale samotný umělecko-historický popis, natož analýza, či využití zkoumaných metod pro tyto účely, to vše zcela absentuje. Analogicky tento lapidární a umělecko-historicky povrchní přístup provází celý katalog. Musím jen znovu konstatovat, že přes shromáždění řady informací tato podstatná, a z hlediska rozsahu i dominantní část habilitace, představuje spíše žánr základního stupně památkové evidence, než text, který by snesl parametry umělecko-historického přístupu.

V práci se bohužel projevuje nezřídka nedostatek historické kritiky i vlastní kultury akademického psaní. Poněkud sporný přístup k metodické či spíše metodologické zakotvenosti ukazuje již vstupní informace, kde autorka obhajuje lepší dostupnost kostelů pod jednotnou církevní správou jako „vhodnější pro metodologický výzkum“ (s. 9), jako by toto samo by bylo metodologickým předpokladem či rámcem. Z dalších lze uvést např. vágní konstatování daná automatickým a nekontextualizovaným přebíráním z jiné literatury (např. „Podle publikace vydané obcí Bartošovice je kostel v obci zmiňován již v roce 1250“, Katalog, s. 11). Podobně se nesetkáváme, zvl. v katalogu, s kritikou historické ikonografie. Již v úvodu práce může zarazit odůvodnění výběru objektů výzkumu, neboť se má jednat o „stavby, pro něž byly například dochovány velmi popisné veduty, podrobné verbální informace...“. Popisnost vedut (či spíše jejich konceptualita) je velmi specifická. V případě „verbálních informací“ zase netuším, co tím autorka míní. Podobně jako třeba v případě neobratného pojmu „architektonické bádání“ (s. 20), u zvláštní formulace „Poznání kaple bylo učiněno v několika fázích metodami historie“ (s. 83) či u nejasného tvrzení v kapitole o kostele sv. Václava v Moravské Ostravě („Umělecko-historické bádání tu mělo charakter revizního výzkumu“, s. 101). V souvislosti s jazykovou kulturou oboru lze zmínit např. nepřirozené označování dispozice kostela jako „jevu“ (s. 101) či obrat „zánik kulturně historických informací“ (s. 108). Tyto zdánlivě marginální detaily však prozrazují ne zcela pevné zakotvení textu v základním disciplinárním paradigmatu. Dalším příkladem, a závažnějším, může být i nekritické převzetí dikce zprávy z 18. století, v níže je referováno o křtitelnici v kostele sv. Václava v Moravské Ostravě, údajně pocházející z doby svatých Cyrila a Metoděje. Autorka to nerozporuje či nekomentuje a jen to neproblematicky konstatuje, aniž by kriticky výpověď kontextualizovala (s. 92).

Práce má i některé formální nedostatky: např. zahrnutí položek dokumentace do seznamu literatury či neorganický syntax a slovní vazby („Na příkladu sakrálních staveb situovaných v Moravskoslezském kraji byla sledována aplikace souboru metod využívaných SHP, práce historie, umělecké historie a

souvisejících oborů“, s. 18; „*Metodiky Národního památkového ústavu sledují spíše konkrétní typy historických staveb, tak vyšly metodiky týkající se měšťanských domů, hradních zřícenin a další*“, s. 47; „*U lodi stojící stavby uvažoval Líbal o původním záměru na klenbu řešenou jako dvoulodí*“, s. 96; „*Stavba je mimořádně komplexně dochována ze sledovaného období nejspíš včetně krovu*“, s. Katalog, 87); překlepy („*podélná kostel*“, s. 13; „*ortogonální*“, s. 95, 99).

Za podstatnou slabinu práce pokládám skutečnost, že autorka dané metody, tedy většinou aplikované metody stavebně-historického průzkumu, nijak zásadně neproblematizuje, nezkoumá jejich relevanci či limity, jednoduše je přejímá a práce je tak spíše komentovaným průvodcem metodikou a praxí SHP. Habilitace bohužel ani důsledně tuto dokumentačně-analytickou metodiku neuplatňuje na zkoumaném materiálu. Dalo by se očekávat, že představené metody najdou místo zejm. v katalogu, ale neděje se tak zdaleka vždy, spíše naopak. Často sumární a deskriptivní hesla katalogu tak v nemalém množství nereflktují ani vlastní autorčinu případnou aplikaci sledovaných metod, ani v případě přejímání výsledků studia jiných nijak neproblematizují užití metody. V tomto případě selhává i ve svém specificky nastaveném úhlu pohledu, tedy mapování využitelnosti metod SHP. Autorka tak sice zaznamenává řadu zjištění (vlastních, ale většinou převzatých) ilustrujících nezřídka složité stavební dějiny staveb, ale povytce setrvává u pouhého konstatování, aniž by daná pozorování či výsledky SHP vedly k důslednějšímu promýšlení stavebních dějin, fází výstavby, typologického, formálního, stylového, neřkuli ideově-funkčního charakteru staveb. Toto míjení stavebně-historického výzkumu s důslednou interpretací sledovaných staveb tak do nemalé míry vede k nenaplnění samotné, specifické intence práce - „*Objektem bádání byl soubor kostelů v Moravskoslezském kraji z doby mezi lety 1550-1650, popsany a zdokumentovaný v příloženém katalogu*“ (s. 20).

Lze tedy rozporovat samotnou badatelskou tezi, kterou je „*sledování metod pro výzkum historických staveb*“ (s. 10). Práce tyto metody nesleduje badatelsky, spíše jen deskriptivně aplikuje na jednotlivé stavby, u kterých zmiňuje užití postupů stavebně-historických průzkumů. Nejenže tyto nejsou 1) důsledně vztahovány k (re)interpretaci dotčených staveb (jako např. u spálovského kostela, kde je výmluvně a příznačně lakonicky konstatováno: „*Dílčí poznání kostela přinesly metody historie a dějin umění. Dostupná byla vývojové schémata bez uvedení podkladu*“), ale 2) především nejsou samy o sobě zkoumány či ověřovány (sledovány), jak avizuje záměr práce. To je patrné také u případové studie o kostelu sv. Václava Moravské Ostravě (s. 91–107). Tato kapitola představuje v podstatě kombinaci dějin stavby s přehledem bádání, kdy se sice na závěr akcentuje řada průzkumů a analýz, ale ty se nepodrobují zásadní kritické reflexi. Jedná se spíše o kompilativní souhrn dosavadních poznatků, nikoliv o analytické ověření využitelnosti různých metodických a disciplinárních přístupů. Autorka totiž hned na počátku následující závěrečné kapitoly konstatuje následující: „*v předložené práci byly více metodami zkoumány hlavně kostely na severní Moravě a ve Slezsku z doby mezi polovinou 16. a polovinou 17. století. Metody i jejich kombinace a zastoupení v SHP byly vyhodnocovány a bylo posuzováno, které z nich a v jakých souvislostech dávají jaké výsledky.*“ Bohužel se domnívám, že k takovému vyhodnocení nedošlo. Deklarované posuzování je tu spíše zaměňováno za tlumočení dosavadních průzkumových a výzkumných postupů a na prosté konstatování dat. Frapantní je tento přístup zejména v katalogovém svazku.

Jakkoliv je mi zaujetí autorky sympatické, nejví se mi, že by práce svým zaměřením odpovídala vymezení „*dějin umění*“, resp. oboru „*dějiny křesťanského umění*“, v němž se habilitační řízení uskutečňuje. Tento výměr totiž nedefinuje jen sám materiál, ale především badatelské otázky a přístupy, s nimiž se k němu přistupuje. V tomto ohledu se předložený text s umělecko-historickým diskurzem bohužel příliš nesetkává. Povaha práce je více rozšířenou památkovou metodikou dokumentace a zkoumání architektury než typ habilitační práce věnované originálnímu badatelskému problému, jež by byl nahlížen v průniku umělecko-historických metod a jejich teoretické reflexe.

Součástí posuzování bylo i zohlednění výsledků analýzy originality provedeným programem turnitin.

Z výše uvedených důvodů **nemohu** bohužel text práce k danému habilitačnímu řízení doporučit.